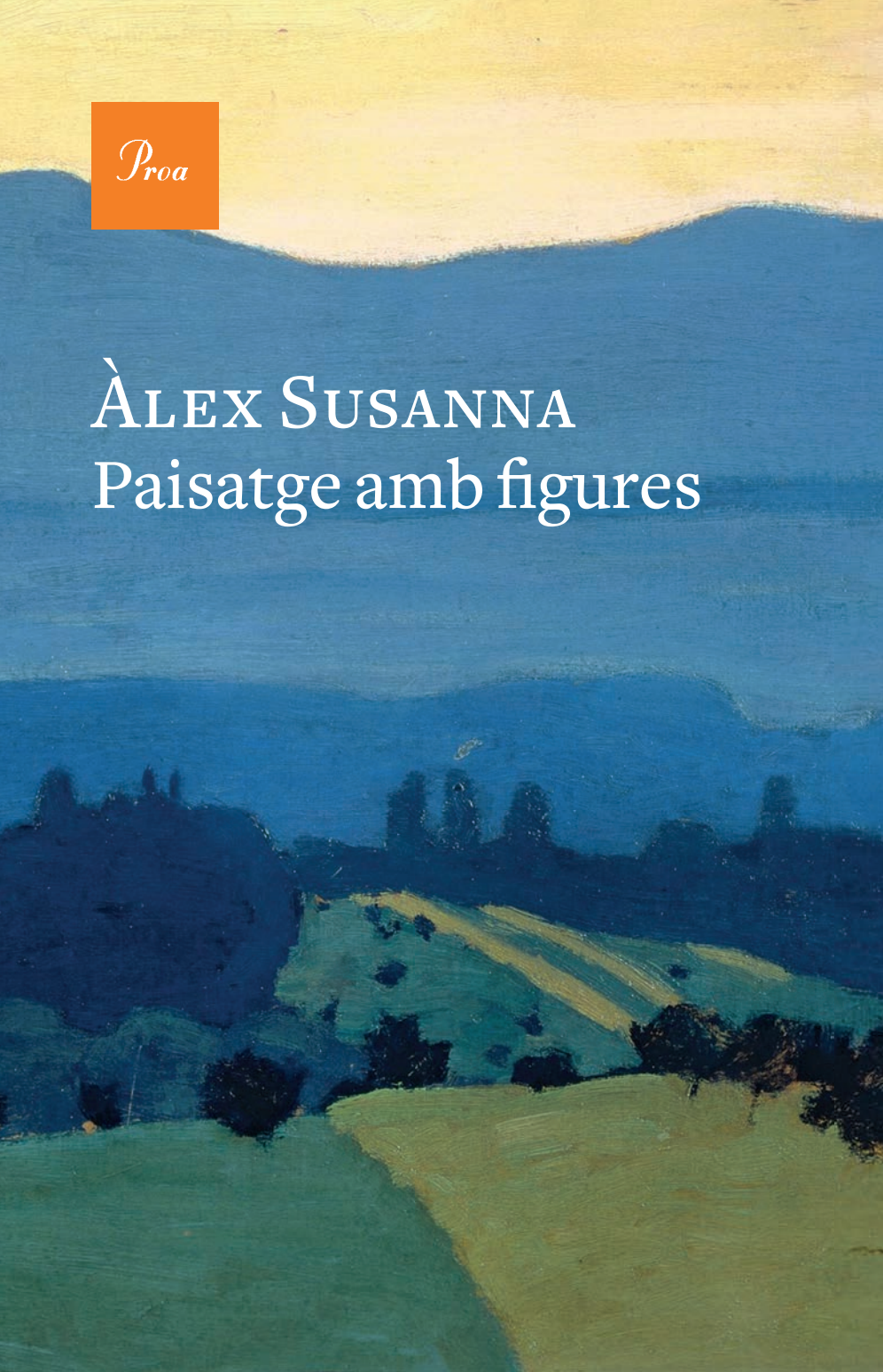

The background of the cover is a painting of a landscape. It features rolling hills in shades of green and blue, with a winding path or road cutting through them. The sky is a pale yellow, suggesting a sunset or sunrise. The overall style is impressionistic, with visible brushstrokes and a soft, atmospheric quality.

Proa

ÀLEX SUSANNA
Paisatge amb figures

ÀLEX SUSANNA

PAISATGE AMB FIGURES

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: octubre del 2019

© Àlex Susanna Nadal, 2019

Drets exclusius en llengua catalana:

Raval Edicions, SLU, Proa

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.proa.cat

ISBN: 978-84-7588-779-1

Dipòsit legal: B. 18.818-2019

Composició: gama, sl

El paper utilitzat per a la impressió d'aquest llibre té la qualificació de paper ecològic i procedeix de boscos gestionants de manera sostenible.

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

Sempre he trobat que era important començar l'any amb bon peu, literalment i en tots els sentits: per això el primer que faig és llegir una estona —uns quants poemes d'Emily Dickinson, en aquest cas— i després sortir a caminar durant un parell d'hores, mentre la resta de la família encara dorm. Passejada tranquil·la i lleugerament ressacosa. Enfilo per enèsima vegada el camí de la mina Saragossa i en vaig resseguir tots els topants com si fossin les estacions del joiós calvari de la infantesa: de primer, l'ermita de Sant Sebastià, sempre tancada i adossada a un penyal imponent: quantes vegades no n'hauré escodrinyat l'interior per l'espiell d'una estretíssima obertura que a penes em deixava entreveure res? Després la font del Coronel, on de petits solíem fer unes berenades antològiques amb la Rosita —és amb ella que vaig descobrir l'art de narrar històries i l'atracció de la por—, de primer només amb els germans però ben aviat amb els amics, delerosos d'afegir-se a aquell festival improvisat de literatura oral. Una mica més enllà, l'estret del Forn, on el torrent de l'Estremera s'estreny i s'accelera bo i esmunyint-se entre unes fondes i ombrívols parets de roca: allà ens agradava anar-hi a remuntar, despullats, el corrent cada cop més embravit, i també hi

haviem fet els primers intents de bivac, sense poder adormir-nos de tant que ens eixordava el soroll d'una aigua tumultuosa. En els prats d'aquella fondalada vam aprendre a esquiar i en els marges de l'Estremera vam fer-hi les primeres cabanes, que sovint recuperàvem d'un estiu per l'altre. Aquells eren els límits del reialme de la infantesa: unes fronteres àmplies però tanmateix estrictes, que no ens vam aventurar a creuar fins que no ens vam sentir amb les ganes i la força de fer-ho.

A partir de llavors el camí comença a pujar fent mandroses ziga-zagues, va guanyant vista i no hi ha prat o revolt o balma o topant que no em remeti a un o altre episodi d'unes èpoques encara força reculades, però no tant: les de la primera joventut, quan el desig d'independència i aventura ens portava a descobrir aquestes muntanyes del dret i del revés, a fer-les nostres de totes les maneres possibles, sovint passant la nit al ras pel plaer de fondre'ns-hi: poques descobertes com les de la immensitat de les nits d'alta muntanya, el seu celatge espurnejant d'estrelles i vies làcties, un silenci espès que no para de rajar i no te l'acabes. Però sobretot va ser llavors que el nostre món va ser més gran, quan ens delíem per trescar com isards pels seus costers i anàvem enfilant un cim rere l'altre. La nostra edat d'or. Més endavant, amb quantes dones no m'hi vaig passejar? Era una de les proves de foc: saber si resistien aquest muntanyam que encercla el poble de manera abassegadora i que tant pot exaltar-te com aixafar-te. Droga dura, del tot addictiva. Com l'amor, però: fa trenta anys que visc amb la mateixa dona i és aquí on més ens agra-

da passar el Cap d'Any, ben lluny del brogit del món. Per tant, aquests camins i aquestes muntanyes travessen tota la meua vida i la relliguen fins a fer de mi el que soc ara. Potser per això no em canso mai de passejar-hi i hi torno, un cop i un altre, sabent que el que m'han de dir no s'acabarà mai.

La lluna del mes de gener: la més gran i, sobretot, la més brunyida i relluent. Sembla que gairebé la puguis tocar, potser perquè aquests cels d'alta muntanya, de nit, tenen una nitidesa i profunditat úniques. Els eixams d'estrelles, arraïmades, sembla que tremolin al fons del fons de la nit, mentre que la lluna, quan apareix per damunt de la serra de la Canya, inunda la vall de claror fins a omplir-la i té una presència hipnòtica, rotunda i abassegadora. Ho omple tot, es fa mirar: aquest és el seu mes estellar.

L'endemà tots els prats estan ben gebrats: m'acosto als de sota de casa i són un prodigi de filigrana. Cada arbust i bri d'herba s'ha convertit, per unes hores, en una escultura de si mateix. Art efímer, però: així que apareguin les primeres llepissades de sol, tota aquesta formidable estesa de cristalls diminuts es fondrà de mica en mica fins a desaparèixer del tot. Qui pogués retenir, però, aquesta cal·ligrafia d'una blancor lletosa evanescent! Potser només un aquarellista xinès o japonès: són els mestres de l'efímer.

El millor d'aquests matins d'hivern a alta muntanya: quan el sol despunta per la carena, comença a rodolar muntanya avall, va fonent tot el gebre i de sobte entra a

casa mentre esmorzem. Llavors, veiem com fumeja el cafè amb llet i s'encenen els pots de mermelada de taronja amarga o de gerds: una natura morta holandesa de torrades, engrunes i volutes de vapor que també m'agradaria retenir. Sobretot, el moment precís en què el sol ho illumina tot i arracona fulminantment els últims vestigis de la nit i el fred.

«Em fa por posseir un Cos, / em fa por posseir una Ànima, / profunda, precària Propietat, / no és opcional la possessió», ens diu Emily Dickinson. O bé: «Entre la forma de la Vida i la Vida / la diferència és tan gran / com la del Licor entre els Llavis / i el licor a la Gerra». Qui va ser aquesta dona que ens parla així? Molt senzill: si hi ha una «veu» que mereix ser escoltada un cop i un altre és la de la Dickinson, que va viure poc més de cinquanta anys del segle XIX, gairebé no es va moure del seu poble natal —Amherst, Nova Anglaterra—, a penes va sortir de casa seva, va morir en el més estricte anonimat, però ens va deixar, inèdits, 1.775 poemes que l'han convertit en una de les veus més punyents, lliures, torbadores i visionàries que han gosat parlar mai: «La “Fe” és un bon invent / per a Cavallers que *hi veuen!* / Però en cas d'Emergència / els Microscopis són convenients!». A fe que els nostres ho són, i molt, temps d'emergència, i la d'Emily Dickinson una de les lents més precises que s'han vist mai. La llegim i la «sentim», literalment i en tots els sentits. La llegim i quedem fulminats. Ens interpella i ens agafa per les solapes sense contemplacions, com quan ens parla del dolor: «Després d'un gran dolor, ve un sentiment for-

mal, / els Nervis, cerimoniosos com Tombes, s'han assegut / i el Cor, ert, es pregunta: “Era Ell qui ho suportà?”, / i “Ahir, o Segles abans”?». O del poder de la poesia: «No hi ha Fragata com un Llibre / per endur-se'ns Terres enllà, / ni Corsers com una Pàgina / d'encabritada Poesia. / Aquesta travessa la pot fer el més pobre / sense l'opressió d'un Peatge. / Que n'és d'auster el Carruatge / que porta l'Ànima Humana». Cada poema seu és alhora paraula viva —incandescent, refulgent, esmolada— i meteorit que ens va de dret al cor i al cap. Ens obliga a passar pel sedàs la vida i la seva moralitat, tot allò que ens fa, desfà i refà com a persones: aquest exèrcit despietat de recances, sentiments, percepcions, somnis, revelacions, greuges, desvaris i frustracions que ens assalta quan menys l'esperem, o que traginem sense parar-hi atenció com un ròssec vulgar. De vegades en té prou amb un parell de versos per estabornir-nos o despertar-nos: «Increïble l'Estatge / però l'Hoste, limitat». Tots els seus poemes no són sinó provatures per mirar de disminuir les limitacions d'aquest Hoste que som i estar a l'altura de l'Estatge que transitòriament ens acull.

Què hauria de ser un poeta si no una veu i res més que una veu? Aquesta és una de les grans lliçons d'aquesta autora: haver-se esborrat rere els seus versos tallants, provocatius, epigramàtics, blasfems, el·líptics, sincopats, quirúrgics, astringents. De ben segur que no s'ho va proposar a consciència, i que el seu aïllament tan radical li va ser més imposat per les circumstàncies que no per un innat desig de reclusió: «Aquesta és la meua carta al Món / que mai no m'ha escrit a Mi». El fet és que l'ofici

d'escriure —què dic, la necessitat imperiosa de dir-hi la seva, de rebellar-se amb l'única arma de què disposava— la va absorbir de tal manera que s'hi va immolar: en aquest sentit dubto que hi hagi hagut sobre la terra algú que hagi perdut menys el temps que ella. Es va centrar i concentrar en la contemplació de les experiències essencials de tota vida: les va escodrinyar i les va anar transformant en cristalls poètics. Cada poema seu, una nota a peu de pàgina de l'espectacle del món, la vida, l'ànima i el cor: com un dietari líric. Va viure per escriure uns quants centenars de poemes memorables, i això aviat està dit. Soc dels qui creuen que els bons poetes perduren per un grapat de poemes, però és clar que tota norma té les seves excepcions i la Dickinson n'és una de les més flagrants. Són pocs, molt pocs, els autors que se'ns imposen per un nombre tan exuberant de poemes: «La sort no és atzar— / És Feina». Ara és notícia perquè Proa acaba de publicar-ne una antologia molt àmplia i ben feta de Marcel Riera, d'on provenen la majoria dels poemes citats. Un últim regal: «L'Hivern, si es conrea, / és tan llaurable com la Primavera».

Fa prop de trenta d'anys que, el primer o segon dissabte després de Reis, l'Eudald Solà i la Mercè Trullén van començar a convocar uns quants amics a prendre una llentiada amb *cotechino* per celebrar l'any nou: un costum ben italià —de fet, romà: les llenties portaven bona sort i eren un símbol de prosperitat—, que ells van decidir importar després de passar sistemàticament el Cap d'Any en algun racó d'Itàlia (des d'on pels volts de mit-

janit eres trucat i felicitat, fins i tot abans que hi hagués mòbils). Malauradament tant l'Eudald Solà com alguns dels convidats més conspicus ens han anat deixant —primer Maria Àngels Anglada, després el doctor Bastardas, Josep M. Pujol, i finalment en Subirachs—, però el costum ha persistit gràcies a la perseverança de la Mercè, que un any rere l'altre ens convoca a un sopar molt especial: comença l'any, però com si fóssim Janus mirem endavant i endarrere, i aquella nit indefectiblement apareixen els absents i tot sovint s'apoderen de les converses. La nostra i la seva és ja una cita irrenunciable que ningú no es vol perdre. Sentim alguna de les cançons que més els agradaven, llegim alguns dels seus poemes preferits, bevem els seus vins, n'evoquem tota mena de records i anècdotes: ells entren i surten de la conversa amb total llibertat, aquesta nit en són els amos. Nosaltres només som fidels a la seva cita i això ens reconforta com poques coses.

Anem al Museu de Montserrat, on he quedat amb el pare Laplana per tornar a parlar dels tres projectes d'exposició presentats ara fa un any. No en trec l'aigua clara, però no passa res: amb el pare Laplana és impossible enfadar-s'hi. Una de les exposicions sembla que ha quedat definitivament descartada, però i les altres dues? Pot passar de tot, fins i tot que no passi res i que mai més no en torni a tenir notícies. I no serà que no li hagi fet arribar llibres, catàlegs i preprojectes... Se'l veu bé, tot i que ell m'insisteix que després de l'ictus no ha tornat a ser el mateix. Després atrapo la Núria i la Clara, que estan

fent un tomb per la col·lecció permanent del museu, de visita obligada per a tot amant de l'art. Sempre hi ha algun estranger —sobretot francesos— literalment bocabadat davant de les descobertes que hi fa, des de Fortuny, Rusiñol, Casas o Anglada Camarasa fins a Mir, Gimeno o Sunyer, per esmentar alguns dels seus cims més notables. Aquest museu és una mina, però diria que és molta la gent que encara no l'ha visitat mai. A Montserrat és tant el que s'hi pot veure que el museu queda en un segon o tercer pla, i una mica amagat. Me'l conec gairebé de memòria, però cada vegada que el visito encara em sorprenç davant d'algun artista de qualitat estratosfèrica: avui, sense anar més lluny, m'ha passat amb Nonell, un autèntic colós. La seva obra té una *gravitas* i un pes específic com poques el tenen. És una obra sense concessions, pintura pintura.

«Democràcia, llibertat i civilització. El significat d'aquestes paraules és més important que mai ara que ens enfrontem al virtuosisme de les mentides i a la tergiversació de les paraules, que forma part de la naturalesa del feixisme» (Rob Riemen, a *Per combatre aquesta època*).

Com cada vegada que ve a Barcelona des de fa una quinzena d'anys, dino amb J. F. Yvars, un dels personatges més interessants i idiosincràtics que m'ha estat donat de conèixer. Dit així pot resultar enganyós, perquè ell és alhora personatge i persona, i això és el que el fa diferent. És cert que s'ho passa molt bé adreçant-se a un públic —és un dels oradors més brillants del nostre panora-

ma—, però segurament encara més sopant en petit comitè i entaulant una bona conversa. Amb una copa a les mans és quan sens dubte desplega la seva millor versió. Viu com una centella i ràpid com una fura, el seu terreny de joc predilecte és el directe i la distància curta. Necessita interlocutors concrets i propers per acabar d'espavilar-se i activar tot el que sap —un autèntic arsenal: no ha hagut de treballar mai i en canvi ha aprofitat el temps més que ningú— i més encara els seus punts de vista, sempre d'una gran agudesia i alhora molt raonats. La conversa entesa doncs com un constant intercanvi de sabers i parers, indestriables els uns dels altres. De fet, molt més que no exhibir erudició li agrada mullar-se, prendre partit i actuar en conseqüència. La conversa com a combat dialèctic en què mai no aspira a vèncer sinó com a màxim a convèncer, i de vegades ni això: se sap prou més amunt que la gran majoria i es pot estar de segons quins excessos o debilitats que la resta de mortals sovint no podem evitar. Hem anat canviant de restaurant segons la meva feina. Quan estava a La Pedrera o al Llull, solíem quedar al Principal. Després, al restaurant de l'Hotel 1898, a la Rambla, l'antiga seu de la Compañía de Tabacos de Filipinas on va treballar durant tota la vida en Gil de Biedma (saber-lo a prop ens agradava a l'un i a l'altre), i ara als 4 Capellans, darrere la plaça de la Catedral. Per a ell són gairebé indispensables un mínim de silenci i un determinat tipus de whisky (justament que no sigui de malta, com tothom s'entossudeix a oferir-li: també en això s'assembla a en Gil de Biedma, que no volia maltes i hi afegia sempre un parell de glaçons).

Li comento el seu últim article a *La Vanguardia* sobre el «vell problema de la complicitat entre el crític i l'historiador de l'art en la concreció d'un relat visual que uneixi convicció narrativa i solvència plàstica». Qui més pot escriure un article com aquest en tot Espanya? No se m'acudeix ningú; diria que amb diferència és el crític més intelligent justament perquè d'entrada té formació d'historiador, la millor base, però és la combinació dialèctica i complementària de tots dos llenguatges que en fa un crític diferent i superior: «Sembla que el crític i l'historiador se situen en pols oposats i la seva mirada incisiva resulta transversal i condicionada pels prejudicis del punt de vista. De fet l'escriptura d'art mostra serioses dosis de voluntat endevinatòria i invoca el conjur de sabers dispars per entreveure el cercle ocult que privilegia la immersió sensible sobre la interpretació descriptiva o analítica: l'impacte de l'experiència estètica, senzillament». Més enllà de les diferències tan ben enumerades entre tots dos llenguatges (a la nostra època «el crític ha d'argumentar amb imatges l'experiència estètica sense història al dors», mentre que l'historiador «descobreix matisos i perfils a les obres d'art al clarobscur del temps»), què busca l'Yvars en tots i cadascun dels seus articles si no «l'anàlisi precisa del llenguatge de l'art que entén l'obra plàstica com a síntesi reeixida o fallida d'un dens enunciat formal»?

Ja a l'hora de la sobretaula i veient-lo ben parapetat en el seu segon whisky, li etzibo que la seva obra —impressionant— se'ns presenta d'una forma massa dispersa i que això en certa manera impedeix veure'n l'abast i

la importància: què en quedarà d'aquests onze volums, més enllà del record d'uns quants assajos i articles, segons la memòria i els interessos de cadascú? Així com alguna altra vegada ja li havia parlat de la possibilitat de fer una monografia sobre un dels seus artistes preferits —Juli González—, avui li proposo que faci un volum de caire diguem-ne canònic en què ens doni la tria i glosa dels seus artistes preferits. Un canón del tot *sui generis*. No ho veu malament i l'esperono a començar a embastar aquesta llista, encara que al final tot quedi en un joc de sobretaula. Després també parlem de possibles títols —com ara *Cànon trencat*, que m'encanta—, però al final sembla decantar-se per *Formas sin normas*, amb dos possibles subtítols: «La aventura del punto de vista», o bé «Cinco siglos de arte moderno». A parer meu, però, tant o més important que els noms triats ho és la salsa que els ha de relligar i permetre-li parlar d'altres noms o justificar-ne l'absència: aquest és el quid del llibre. Enfront del caràcter fragmentari i dispers de tota la seva obra, aquí s'hauria de produir un efecte d'amalgama, síntesi i destil·lació. Per tant, de la llista el millor n'ha estat el procés de selecció: com anaven sorgint noms importants que, de manera immediata o posterior, acabaven sent descartats per uns motius ben concrets i magníficament raonats. Veient el meu entusiasme l'Yvars s'ha anat engrescant i ha estat especialment brillant en la seva argumentació. Acostumat com està a dictar els seus textos, avui he acabat assistint en directe a la possible verbalització d'un de nou.

Fa dies que treballo en un poema d'encàrrec que és un d'aquells regals enverinats que de tant en tant algú et fa amb la millor de les intencions: el pintor Domènec Corbella m'ha proposat de fer un poema sobre una rosa per Sant Jordi, que ell il·lustrarà i el Servei de Publicacions de la Universitat de Barcelona editarà en forma de *plaque*. Fins ara s'havien triat poemes d'autors xinesos i japonesos clàssics, però enguany se'ls ha acudit de proposar-ho a un poeta contemporani: fins aquí tot perfecte, si no fos que un poema sobre una rosa té molts números per ser una carrinclonada com una casa de pagès.

Llegeixo un llibret deliciós d'Eça de Queirós sobre roses —un conjunt d'articles publicats a la *Gazeta de Notícias* de Rio de Janeiro el 1893—, me'n vaig a passejar al Parc de Cervantes (no hi havia tornat des que era una criatura), on n'hi ha una plantació fabulosa, el rose-rar més gran de Barcelona, i, quan menys m'ho esperava, en trobo una de florida —en ple mes de febrer—, de nom ben evocador —ah, la novella d'Albert Cohen!—, i començo a donar voltes a un possible poema fins a arribar a aquesta versió:

BELLE DU SEIGNEUR

Sobretot a l'hivern,
ser com aquella rosa
que repta la tempesta
i floreix, tota groga,
per lliurar-se'ns encesa
d'una ardent passió.

Visita al taller de Miquel Vilà: un petit estudi sota teulada en un habitatge d'un carrer estret del barri Gòtic. Plou i sentim com tamborina la pluja, una sensació auditiva poc freqüent en una ciutat. El vaig a veure per engegar l'exposició «Illòmans», aprovada pel consell assessor d'arts plàstiques del Consell Insular de Menorca després d'una espera de més d'un any. Una exposició que pretén reunir una colla d'artistes, units per la triple passió de la pintura, una illa i l'amistat: el maonès Pepe Vives Campomar i els barcelonins Miquel Vilà, Francesc Artigau, Xavier Serra de Rivera i Josep Serra i Llimona, que hi estiuegen des de fa un munt d'anys. Tots l'han pintat, cadascun a la seva manera, i d'això anirà l'exposició: cinc punts de vista diferents sobre un mateix territori amb uns límits i característiques molt definits. Paisatges, marines, bodegons, retrats. Com cadascun s'ha apropiat plàsticament de l'illa, i com l'obra de tots ells pot ser vista igualment com una gran conversa. Amb en Miquel regirem prestatges a la recerca d'obres menorquines i n'apareixen moltes: dels catalans és qui més temps hi passa, per haver-se casat amb una maonesa, n'Agustina Almirall Sintès, tan pacient com irònica. M'agraden especialment els seus paisatges de la costa nord —aspres, feréstecs, sovint ombrívols— i els seus bodegons tan particulars, que tenen com a suport una platja —amb el rerefons del mar—, on ell disposa les magranes, codonys o alls. Fet i fet, m'agraden la majoria de les seves natures mortes: qualsevol suport li és bo per focalitzar l'atenció en un objecte o altre, que pot adquirir llavors proporcions exagerades, en clara referència i

diàleg amb De Pisis, un dels seus pintors preferits: «No és gens fàcil compondre un bodegó: sovint el sobrecarreguem massa i llavors l'esguerrem. Quan això passa, però, és que no en sabem més: el més difícil, com sempre, és la senzillesa, que mai no s'ha de confondre amb la simplicitat».

Ara, però, està preparant una exposició de temàtica satírica: com un *revival* actualitzat de la «Catalunya pintoresca» de Nogués. En aquest sentit recordo les vinyetes que feia els anys noranta a l'*Avui*, quan la cap d'opinió va fixar-lo: un registre fins llavors del tot desconegut, segons com contradictori respecte al seu imaginari plàstic i per això mateix tan interessant. El fet és que, entre aquelles vinyetes i el que ara està fent, hi ha un salt immens: els dibuixos d'ara tenen molta més ambició i pretenen aguantar-se per si sols. M'ha agradat trobar-lo tan actiu: fa uns anys va perdre les ganes de pintar i semblava haver acabat el seu cicle creatiu. Per sort, va ser una falsa alarma.

Cap de setmana a Viladrau. Divendres a la nit, quan arribem, el poble està colgat de neu i no se sent res, sembla que el temps s'hi hagi aturat. Carrers deserts però plens de l'aiguabarreig de la neu apilada a les voreres: bufa un aire sec, viu i tallant que transporta tota la fredor de les muntanyes. A penes en veiem la fosca baluerna que es retalla contra un cel espurnejant d'estrelles, però en canvi sentim l'olor de la neu, la seva ombra incandescent, la massa acumulada aquests darrers dies pertot. Improvisem un ressopó al costat de la llar de foc amb els

nostres amics: la millor manera de començar el cap de setmana. Pa amb tomàquet amb embotits i formatge, què si no? Diria que aquí tots hi som addictes, i més al costat d'una llar espetegant. Destapem un excel·lent merlot del Bages (Bernat Oller): la conversa encara està molt esquitxada per les respectives feines, però de mica en mica ens n'oblidem i comencen a aparèixer els fantasmes del Montseny... Déu-n'hi-do si n'hi ha i com truquen a la porta: Guerau de Liost, Carner, Bofill i Ferro, Manent, Espriu; Obiols, Mercadé, Pidelaserra, Raurich o Rebull. Tot un món: l'apoteosi del noucentisme, que el nostre amfitrió, l'Artur Ramon, coneix tan bé. Per què no organitzar una exposició per a l'estiu vinent i fer unes rutes que donin a conèixer tot aquest patrimoni literari i artístic tan entrelligat i arrelat? Des del mas Rosquelles fins a ca l'Herbolari passant per la font de les Paitides o la de l'Oreneta. La conversa s'ha anat animant i demana una segona ampolla, aquest cop un priorat reconcentrat, mineral i suaument explosiu (Clos Fontà). Ara abordem l'arquitectura: l'Anna Renau n'és, d'arquitecta, i resulta que a Viladrau s'hi aplega un bon nombre de residències d'estiueig fetes pels arquitectes més notables d'aquella època, com Puig i Cadafalch, Lluís Planas Calvet o Duran i Reynals. Hem posat llavors un CD d'una altra estiuejant il·lustre, Alícia de Larrocha —la seva *Ibèria*, incommensurable—, i de mica en mica el foc s'ha anat calmant, com nosaltres. Què en quedarà de tot plegat, d'aquí a un temps? Aquest del noucentisme és un món condemnat a ser cada cop més minoritari i exclusiu de quatre *antimoderns*. Quina llàstima...

Avui fa un dia rutilant: el cel és d'un blau esclatant, la neu llambreja als boscos com si algú fes la rateta i marxem a caminar cap als topants que ahir vam evocar. Fem la ruta de les fonts i, a la del Ferro, se'ns apareix Maria Antònia Salvà: aquesta sí que no me l'esperava. Quatre versos la recorden enmig de la neu i un silenci frondós. D'allí ens arribem bosc a través fins a ca l'Herbolari, el mas noucentista —encara que pugui semblar un oxímoron— de Jaume Bofill i Ferro: qui se'n recorda, però, d'ell, que va traduir les converses de Goethe amb Eckermann i va ser el millor assagista de poesia catalana del segle passat? Però és que a ca l'Herbolari hi va passar la guerra Marià Manent, com ens explica a *El vel de Maia*, el dietari que va escriure durant aquells anys tan durs però alhora tan fèrtils. Jaume Mercadé té un oli magnífic sobre aquest casalot tan ple de reminiscències i l'Obiols va fer uns quants dibuixos i olis sobre el parc dels Avets, a tocar de ca l'Herbolari, on Manent solia traduir poesia anglesa o xinesa. Tornant cap a casa, tots sis en fila índia per un corriol enclotat en aquells boscos cruixents de neu, devíem semblar personatges d'una obra de Brueghel el Vell, sens dubte el pintor que millor ha copsat l'encanteri d'un paisatge nevat.

Presentació de l'antologia d'Edna St. Vincent Millay (1892-1950) a la Biblioteca del Guinardó Mercè Rodoreda amb el seu traductor, Marcel Riera. Tota una descoberta: en coneixia uns pocs poemes en alguna antologia, però no ha estat fins ara que realment l'he descobert. Al traductor de poesia —al bon traductor, s'entén— se

l'hauria de portar en safata: és gràcies a la seva feina que més s'aireja, s'eixampla i s'enriqueix qualsevol tradició poètica. En un món cada cop més uniformitzat i doncs empobrit, la traducció és més necessària que mai. De fet, quina llengua es parla més a Europa si no la de la traducció? Aquesta és doncs una de les seves principals forteses. Algunes de les millors obres de qualsevol tradició són traduccions, la qual cosa demostra que una bona traducció pot valer tant o més que una obra original: per això certes traduccions —l'*Odissea* o el Kavafis de Riba, el Dickens de Carner, la *Divina Comèdia* de Sagarra— poden incidir de ple en el curs d'una determinada tradició i influir-hi de manera irreversible. Per tant, llarga vida als traductors!

D'aquesta autora, algú tan allunyat com Thomas Hardy va dir: «Amèrica té dues grans atraccions: el gratel i la poesia d'Edna St. Vincent Millay». Sorprenent que aquest poeta, novel·lista i arquitecte (!) victorià es fixés justament en una mena d'obra poètica i arquitectònica tan diferent de les seves! Molt més endavant en el temps, Richard Wilbur va dir que la poeta havia escrit alguns dels millors sonets del segle, i ara fa pocs anys Harriet Moore va deixar anar: ha estat la poeta més important des de Safo. Ditirambes des d'èpoques diferents que mostren fins a quin punt ha estat valorada a casa seva, i tanmateix a l'estranger se la coneix molt poc. A penes ha estat traduïda enlloc, tot i haver guanyat un premi Pulitzer el 1923. Per això és tan d'agrair disposar d'una antologia com la que ha traduït en Riera i ha editat Quaderns Crema.

Bisexual com era, la vida tan lliure que va fer és més que probable que acabés popularitzant la singularitat de la persona en detriment de la de l'obra. Ja sabem que la primera regla de les biografies modernes és fer que la vida torni l'obra incidental, i amb l'ajut especial de les feministes això és el que ha passat: s'ha convertit en un símbol de llibertat, sí, però ben pocs la llegeixen. Mireu, però, com ens convida a fer-ho: «Segures sobre la pedra sòlida les cases lletges s'estan: / veniu a veure com s'alça a la sorra el meu palau brillant!».

Va fer honor al seu nom: la impressió que fan els seus poemes és la de trobar-nos davant d'una veu volcànica, en constant erupció. A diferència d'allò a què aspiren la majoria de poetes, ella no pretén domesticar o amansir la passió sinó més aviat naufragar-hi, un cop i un altre («La meva espelma crema per cada cap; / no durarà tota la nit; / però, ai, enemics, oh, amics estimats: / fa un fulgor tan exquisit!»). Per tant, els seus poemes contradiuen l'ideari d'un Rilke als *Quaderns de Malte*: no estan fets amb experiències sinó amb sentiments, però gairebé sempre servint-se de formes clàssiques. Així doncs el lector sol ser sacsejat per l'enorme tensió entre aquell fons convuls i punyent i aquesta forma clàssica i tradicional, com en aquest sonet titulat «Quins llavis els meus llavis han besat, i on, i per què...»:

Quins llavis els meus llavis han besat, i on, i per què,
ho he oblidat, i també quins braços han dormit
sota el meu cap fins al matí; però la pluja aquesta nit
és plena de fantasmes que piquen al vidre sens fre

i sospiren i escolten per poder dir que ho han sentit,
mentre al meu cor s'agita un silenciós dolor
per aquells nois oblidats que mai més no
es giraran cap a mi, a mitjanit, amb un crit.

Així, a l'hivern hi ha un arbre solitari, ignorant
dels ocells que, d'un en un, se n'han anat,
però sap les seves branques més callades que adés:

no puc dir quins amors han vingut i han marxat,
només sé que l'estiu va cantar en mi un instant
i que en mi ja no cantarà mai més.

Passo a net aquest primer esborrany de llista índex fet per J. F. Yvars als 4 Capellans ara fa uns dies, bo i pensant en un futur llibre: Piero della Francesca, Bellini, Tizià, Tintoretto, Il Veronese, Miquel Àngel, Caravaggio, Morandi i Sironi; Velázquez, Zurbarán, Sánchez Cotán, Ribera, El Greco, Goya, Picasso, Miró, Dalí i Tàpies; Vermeer, Rembrandt; Corot, Poussin, Courbet, Cézanne, Matisse i Bonnard; Constable i Turner; Malèvitx; Pollock. I, pel que fa a l'escultura, només tres noms: Rodin, Brancusi i Juli González. Tant de bo s'animi a fer-lo, aquest llibre! Pot ser una excellent manera de tancar i culminar la seva trajectòria.

Ha mort Bernat Lesfargas als noranta-quatre anys, una de les veus poètiques occitanes més sornegueres i delicades d'aquests últims cinquanta anys, com es pot veure en aquest epitafi,